

DE KLEUR VAN MIJN EILAND

Op vrijdag 15 september 2006 vond in het Antillenhuis (Kabinet van de Gevolmachtigde Minister van de Nederlandse Antillen), 's-Gravenhage, de presentatie plaats van de geschiedschrijving en anthologie *De kleur van mijn eiland*. Bij die gelegenheid werd onderstaande voordracht gehouden. De tekst werd opgenomen in het *Antilliaans Weekblad* van 22 september 2006.

Na de voordracht werden boekensets van *De Kleur van mijn eiland* aangeboden aan de Nederlandse minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, mevrouw Maria J.A. van der Hoeven [zie onderstaande foto], en aan de Gevolmachtigde Minister van de Nederlandse Antillen, de heer Paul Comenencia [zie bijgaande foto van hem bij dankwoord], en de vertegenwoordiger van de Gevolmachtigde Minister van Aruba, de heer Frido W. Croes.

[met dank aan: *Antilliaans Dagblad*/*Antilliaans Weekblad*/René Zwart ©]

De publicatie van *De kleur van mijn eiland* komt tot stand in nauwe samenwerking met de Curaçaose stichting Fundashon Pierre Lauffer, die in een eerder stadium al de uitvoering van het onderzoek bestuurlijk en anderszins begeleidde.

Aart G. Broek, *De kleur van mijn eiland: Aruba, Bonaire, Curaçao. Ideologie en schrijven in het Papiamentu sinds 1863. Deel I: geschiedschrijving*. Leiden: Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde, 2006. 338 blz. ISBN 90 6718 275 3

Aart G. Broek, Sidney M. Joubert and Lucille Berry-Haseth (red.), *De kleur van mijn eiland: Aruba, Bonaire, Curaçao. Ideologie en schrijven in het Papiamentu sinds 1863. Deel 2: anthologie*. Leiden: Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde, 2006. 562 blz. ISBN 90 6718 275 4

De set is verkrijgbaar c.q. te bestellen bij de Nederlandse boekhandels voor Euro 49,50

Ook verkrijgbaar bij KITLV <http://www.kitlv.nl/>

[met dank aan: Antillenhuis/Kabinet Gevolmachtigde Minister van de Nederlandse Antillen ©]

EN DE KLEUR VAN HET KONINKRIJK ...

Aart G. Broek

Honderd jaar geleden, in 1906, publiceerde het lijfblad van het Algemeen Nederlands Verbond *Neerlandia* een lang relaas van een Nederlander over zijn bezoek aan het eiland Curaçao. De anonieme auteur was niet bijzonder onder de indruk van wat hij aan ontwikkelingsniveau had aangetroffen. De achterstand in ontwikkeling van het stukje tropisch Nederland meende de reiziger ook te kunnen verklaren. Die achterstand was toe te schrijven aan het wijdverspreide gebruik van ‘een oude slaventaal’.

“Al dat onderwijs [...] heeft den neger van Curaçao dus wat energie en landbouw betreft niet veel verder gebracht dan den Abessiniër of Congoniger en wat taal aangaat nog lager dan den Hottentot. [...] Doch dat 'onderwijs' genoten door dien armen neger wordt hem ook gegeven in een oude slaventaal, [...]. Het gevolg is zijne afsluiting, afzondering en alle beperking van wrijving. Ronddraaiend in zijn bekrompen kringetje van onontwikkelden, heeft hij nooit gelegenheid zich op te werken tot de gewone, normale hoogte van een gewonen wereldburger. Zijn taal brengt hem niet verder dan tot de hut van zijn vader, [...].” (*Neerlandia*, jrg. 10, nr. 2, pp. 21-28)

De ‘oude slaventaal’ werd ook toen al op Curaçao en Bonaire *Papiamentu*, en op Aruba, *Papiamento*, genoemd. Het was overigens geen ‘oude’ taal. In tegendeel,

het Papiamentu is een vrij jonge taal. Die ontstond in de 17^e eeuw door een intensief samenleven van zeer verschillende etnische groepen op de Benedenwindse eilanden Aruba, Bonaire en bovenal Curaçao. Mogelijk werd de basis voor de taal zelfs reeds gelegd op de kust van Afrika.

Het was echter niet per se een 'slaventaal', daar in ieder geval reeds in de 18^e eeuw in *alle* sociale lagen het Papiamentu als moedertaal werd gesproken. Na de afschaffing van de slavernij, in 1863, veranderde dit algemene gebruik van de Creoolse taal niet. Het Papiamentu is nog steeds de moedertaal van alle 'autochtone' sociale en etnische groepen op de Benedenwindse eilanden en is inmiddels een eeuw ouder dan honderd jaar terug, maar daarmee nog steeds geen 'oude' taal.

Op Aruba, Bonaire en Curaçao is het Papiamentu desalniettemin net zo geworteld als het Nederlands in Nederland. De taal vormt, dat spreekt, een van de meest essentiële elementen van de identiteit van de eilandbewoners.

We zullen niet meer dezelfde woorden bezigen, maar het verwijt dat de onbekende auteur honderd jaar geleden aanreikte, heeft in principe toch nog niets aan geldigheid verloren. Op de eilanden spreken tenslotte niet veel meer dan 200.000 mensen de taal als moedertaal! Hoe essentieel de creoolse taal ook mag zijn voor het zelfbeeld, is het Papiamentu niet bovenal een enorme hindernis om een enigszins levensvatbare samenleving op te bouwen?

Meerdere malen en met verve is deze vraag met een ondubbelzinnig 'ja!' beantwoord: het Papiamentu is een last! Er is zelfs een periode geweest – tussen ca. 1910 en 1940 – dat door schrijvers naarstig werd gepoogd om het Papiamentu dat zij in hun verhalen, romans en gedichten gebruikten, nadrukkelijk te *verspaansen*. Dit geschiedde in de hoop dat de taal langzaam maar zeker zo op het Spaans zou gaan lijken dat het er uiteindelijk als het ware in zou verdwijnen. Dan zouden de eilandbewoners een wereldtaal - Spaans - spreken en gemakkelijker in de vaart der volkeren opgenomen kunnen worden. 'Onderwijs in het Spaans en het invoeren van deze taal als nationale taal op Curaçao is heden ten dage zo belangrijk als de lucht die we inademen, het is als de levenskrachtige warmte van de zonnestralen' (*La Union*, 16.XI.1923)

Niet het Spaans maar het Nederlands werd als de lucht die wij inademen. Hoe eigen het Papiamentu ook was, na de Tweede Wereldoorlog is decennialang de schrijftaal van aanzien bovenal het Nederlands geweest! Die vreemde taal van het moederland verkreeg voor het eerst in een lange koloniale geschiedenis van meer dan 300 jaar (!) een ongeëvenaarde status. Frank Martinus Arion, Cola Debrot, Tip Marugg, Boeli van Leeuwen, Oda Blinder, Denis Henriquez en Jules de Palm zorgden voor sprankelende prestaties in de taal die *niet* hun moedertaal is. Hoezeer deze auteurs hun eigen eilandelijke taal ook koesterden, het was niet de taal waarin zij zich in staat achtten gedichten, verhalen en romans te schrijven.

Boeli van Leeuwen was daar in een interview zeer stellig in: 'Papiamentu is mijn moedertaal. Wij spraken thuis altijd Papiamentu, [...]. In het Papiamentu *schrijven* is echter een heel andere zaak. Als ik een huis timmer wil ik planken hebben, maar als ik ook nog bomen moet gaan omzagen, dan bedank ik daarvoor. [...]

Schrijven is op zich al moeilijk genoeg zonder dat je ook nog eens een keer de taal moet helpen opbouwen. Ik zou dan voortdurend aan het bomen kappen zijn.'

Het Spaans noch het Nederlands heeft het Papiamentu van de eilanden weten te verdringen. In tegendeel, het Papiamentu is onuitroeibaar gebleken en tegen de stroom in is er volop in die 'oude slaventaal' geschreven en gepubliceerd. De waardering voor en de status van het Papiamentu stond echter voortdurend onder grote druk. Eerst in het laatste kwartaal van de vorige eeuw verschoof die waardering en status met enorme kracht.

Het mag anders geformuleerd worden, maar met de dominante positie van het Papiamentu is de aangelegenheid die honderd jaar geleden werd aangesneden nog wel steeds actueel. We gebruiken andere woorden maar feitelijk is de vraag steeds relevant gebleven: "Brengt zijn taal hem verder dan tot de hut van zijn vader?"

Met de uitgesproken wens van de eilanden om het Koninkrijk niet te verlaten en (vooral nog) voorgoed bij Nederland te blijven, zouden eilandelijke zorgen in toenemende mate ook Nederlandse zorgen moeten worden – toch? Met de intensivering van Koninkrijksbanden is mijns inziens de koestering van en kritische aandacht voor het Papiamentu niet meer op voorhand uitsluitend een eilandelijke aangelegenheid – toch? Evenmin is de verwaarlozing en beperkte aandacht voor het Nederlands op de eilanden een exclusief eilandelijke aangelegenheid, maar zou ook een zorg voor deze zijde van het Koninkrijk moeten (kunnen) zijn – toch?

In honderd jaar zouden we toch wel iets geleerd kunnen hebben? In 1906 bezochten Nederlanders het eiland, gruwden van wat ze zagen, spuugden hun gal en verdwenen weer. Wordt het niet eens tijd om die houding een volledig andere draai te geven? Nu de banden intensiveren, zouden we dan niet van de 'toeschouwer' – zoals de anonieme auteur uit 1906 dat al was en wij het grotendeels nog zijn - eindelijk 'deelnemer' moeten worden? Van de afwijzende en dikwijls aanmatigende kolonisator zouden we de stap moeten durven zetten naar toenemende integratie van de eilanden met Nederland tot één land – niet? Misschien zouden we dan de problemen van de eilanden echt tot de onze maken.

Wordt het niet eens tijd om daadwerkelijk kleur te bekennen. Wat is de kleur van het Koninkrijk? We zouden daadwerkelijk constructieve bemoeienis moeten willen hebben met de eilandbewoners en hun bijzondere problematiek. Bij voorbeeld: hoe zorg je ervoor dat drie hele kleine eilanden met een unieke moedertaal, zonder zich zelf te verloochenen, toch zo daadkrachtig mogelijk kunnen meedraaien in de open wereld van onze tijd?

Voor waar, dit is geen sinecure om te realiseren.

Het is voor u nu eveneens mogelijk om zich grondig in het Nederlands te laten informeren over die "oude slaventaal" en over welke gevoelens en gevoeligheden, overtuigingen en twijfels, sentimenten en idealen in het Papiamentu op schrift zijn gesteld sinds de afschaffing van de slavernij. Hieraan gaven en geven uitdrukking honderden verhalen, romans, gedichten, essays, pamfletten, liederen, dialogen en

toneelteksten, die met een weidse uitleg als 'literatuur' werden of worden aangeduid. Centraal staat hoe de bewoners van de eilanden naar zichzelf, elkaar, hun verleden en naar buitenstaanders uit de westerse wereld keken en kijken. In dezen is geen onderwerp en geen emotie onbesproken gebleven, zo mag blijken uit de keuze die we maakten voor de anthologie. Hoe de eilandbewoners naar hun eigen en naar vreemde talen keken en kijken – zo juist vluchtig aangestipt - is van die onderwerpen slechts een bescheiden onderdeel.

Als auteur van de geschiedschrijving en co-redacteur, tezamen met Lucille Berry-Haseth en Sidney Joubert, van de anthologie kan ik de boeken alleen maar van harte aanbevelen, dat spreekt. Eén van de redenen voor deze aanbeveling is dat met kennisname van de boeken u eindelijk kunt meepraten over koninkrijkszaken die er werkelijk toe doen: ... zoals die oude slaventaal ...